

Sygn. akt II KK 284/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Waldemar Płóciennik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Cesarz

SSN Andrzej Siuchniński

Protokolant Marta Brylińska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Jacka Radoniewicza
w sprawie **K.J.**

skazanego z art. 280 § 1 kk

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 14 maja 2019 r.,

kasacji, wniesionej przez obrońcę skazanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Ł.

z dnia 21 lutego 2018 r., sygn. akt V Ka [...] /14,

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w Ł.

z dnia 20 marca 2014 r., sygn. akt IV K [...] /12,

- 1) uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Ł. do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym;**
- 2) zarządza zwrot na rzecz K.J. wniesionej przez niego opłaty od kasacji.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 20 marca 2014 r., sygn. akt IV K [...] /12, Sąd Rejonowy [...] w Ł. uznał oskarżonego K.J. za winnego tego, że w nocy 28 września 2012 r. w Ł., działając wspólnie i w porozumieniu z dwoma ustalonymi mężczyznami, po uprzednim skierowaniu groźby natychmiastowego użycia przemocy poprzez pobicie J.W., dokonali zaboru w celu przywłaszczenia telefonu marki [...] o wartości 400 zł wraz ze słuchawkami, portfela o wartości 50 zł oraz pieniędzy w kwocie 45 zł, tj. mienia o łącznej wartości 495 zł na szkodę J.W. i za to na podstawie art. 280 § 1 k.k. wymierzył mu karę 2 lat i 5 miesięcy pozbawienia wolności.

Orzeczenie to zaskarżone zostało apelacją obrońcy oskarżonego adwokat H. Z. – P., w której zarzucono „obrazę przepisów postępowania, mogącą mieć wpływ na treść wydanego orzeczenia, a mianowicie:

1. Art. 391 § 1 i 3 k.p.k., przez brak właściwej kontroli nad tym czy świadek J.W. nie zeznaje odmiennie niż w trakcie postępowania przygotowawczego, co doprowadziło do złożenia przez świadka J.W. zeznań sprzecznych z jego pierwotnymi relacjami w kwestiach istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy; nie ujawnienia tych sprzeczności i braku wezwania świadka J.W. do ustosunkowania się co do tych sprzeczności, a w rezultacie uniemożliwienia należytej oceny jego zeznań złożonych w trakcie rozprawy;
2. Art. 193 § 1 k.p.k., przez to, że Sąd Rejonowy mimo potrzeby stwierdzenia okoliczności wymagających wiadomości specjalnych, a mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, nie przeprowadził stosownych dowodów w celu ustalenia czy J.W. znajdował się „w stanie nietrzeźwości” co skutkowałoby na podstawie art. 427 § 7 k.p.k., iż jego zeznania złożone 28 września 2012 r., nie mogą stanowić dowodu w sprawie.”

W następstwie tych zarzutów obrońca złożyła wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Apelację od całości wyroku wywiódł także obrońca adwokat B.L., który zarzucił:

„a/ błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, polegający na wyrażeniu poglądu, że ewidentny stan nietrzeźwości pokrzywdzonego w chwili zdarzenia, a także w czasie wykonywania czynności procesowych o podstawowym

znaczeniu dowodowym pozostawał bez wpływu na treść jego oświadczeń, co w konsekwencji doprowadziło do uznania jego zeznań za wiarygodne i poczynienie wadliwych ustaleń w zakresie przebiegu zdarzenia i faktycznej w nim roli oskarżonego K.J.;

b/ błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia polegający na wyrażeniu stanowiska, iż K.J. jest w wysokim stopniu zdemoralizowany i tylko bezwzględna kara pozbawienia wolności orzeczona wobec niego spełni swoje cele wychowawcze i prewencyjne;

c/ rażąco niewspółmierność kary pozbawienia wolności wymierzonej oskarżonemu K.J., w kontekście jego zachowania w czasie zdarzenia, jak również późniejszego działania zmierzającego do pojednania się z pokrzywdzonym i dobrowolnego uiszczenia zadośćuczynienia za doznaną krzywdę” i wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Po rozpoznaniu wniesionych środków odwoławczych Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z dnia 21 lutego 2018 r., sygn. akt V Ka [...]14, utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie.

Wyrok ten został zaskarżony kasacją wywiedzioną przez obrońcę skazanego adwokat H.Z – P., która zarzuciła „rażące naruszenie prawa, które mogło mieć istotny wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie naruszenie przepisów prawa procesowego w zakresie reguł gromadzenia materiału dowodowego:

- Art. 171 § 7 k.p.k., poprzez oparcie wyroku na założeniu dowodowym że (przyp. SN) i zeznania pokrzywdzonego J.W., zasługują na wiarę i mogą stanowić dowód w sprawie pomimo, iż J.W. w czasie zdarzenia był w stanie nietrzeźwym, a ponieważ nie przewracał się i nie chwiaił i nie bełkotał, był w dobrym stanie i stanowi jego zeznania pełnoprawny dowód w sprawie, pomimo wyraźnej dyspozycji zawartej w artykule 171 § 7 k.p.k.

- Art. 170, 193 § 1 i 212 § 1 k.p.k., przez niezasadne pominięcie wniosku dowodowego obrony oskarżonego K.J. z 30 listopada 2017 r. o dopuszczenie dowodu z uzupełniającej opinii biegłych psychiatrów celem wypowiedzenia się, czy z powodu zakłóceń czynności psychicznych, wywołanych chorobą psychiczną,

schizofrenią paranoidalną K.J. mógł w czasie czynu tj.: 28 – 09 – 2012 r. rozpoznać znaczenie czynu i pokierować swoim postępowaniem.

- Art. 147 § 2 k.p.k. poprzez pominięcie w uzasadnieniu wyroku Sądu Odwoławczego motywacji, dlaczego zarzuty zgłoszone we wniesionej przez obrońcę K.J. apelacji, Sąd uznał za niezasadne”.

Odwołując się do przedstawionych zarzutów skarżąca wniosła o uchylenie wyroków Sądów obu instancji i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

W pisemnej odpowiedzi na kasację prokurator wniósł o jej oddalenie, jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja zasługuje na uwzględnienie.

Zgodnie z art. 518 k.p.k. w zw. z art. 436 k.p.k. sąd może ograniczyć rozpoznanie środka zaskarżenia tylko do poszczególnych uchybień, podniesionych przez stronę lub podlegających uwzględnieniu z urzędu, jeżeli rozpoznanie w tym zakresie jest wystarczające do wydania orzeczenia, a rozpoznanie pozostałych uchybień byłoby przedwczesne lub bezprzedmiotowe dla dalszego postępowania. W warunkach rozważanej sprawy za wystarczające uznać należy odniesienie się do zarzutu obrazy art. 170, 193 § 1 i 212 § 1 k.p.k. Zauważyć przy tym należy, że sposób zredagowania tego zarzutu nie ułatwia jego rozpoznania. W szczególności nie wiadomo jaki związek z podnoszonym przez skarżącą zaniechaniem rozpoznania wniosku dowodowego ma przepis art. 212 § 1 k.p.k., który stanowi, że w toku oględzin lub eksperymentu procesowego można dokonywać również przesłuchań lub innych czynności dowodowych. W sprawie nie aktualizowała się przecież potrzeba przeprowadzenia eksperymentu procesowego lub oględzin, a obraza prawa miała wiązać się z zaniechaniem rozpoznania wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłych psychiatrów w celu ustalenia stanu zdrowia psychicznego skazanego *tempore criminis*. Wadliwie przywołano w zarzucie także cały art. 170 k.p.k., którego poszczególne przepisy regulują różne sytuacje procesowe. Z treści zarzutu i uzasadnienia kasacji należy się domyślać, że skarżąca dąży do wykazania, że w toku postępowania odwoławczego doszło

do obrazu art. 170 § 3 k.p.k., ponieważ Sąd Okręgowy nie rozpoznał wniosku dowodowego, zatem nie podjął żadnej decyzji procesowej w tej mierze.

Przed merytorycznym odniesieniem się do omawianego zarzutu przypomnieć należy przebieg postępowania w kontekście wątpliwości związanych ze stanem zdrowia psychicznego skazanego.

1. Postanowieniem z dnia 8 lipca 2013 r. Sąd Rejonowy [...] w Ł. dopuścił dowód „z pisemnej opinii biegłych lekarzy psychiatrów na okoliczność stanu zdrowia psychicznego oskarżonego (...) jego zdolności do udziału w postępowaniu sądowym, wypowiedzenia się czy ta zdolność nie jest i nie była niczym zakłócona, a jeśli tak, to jakiego charakteru są to zakłócenia i kiedy one powstały, z czym się wiążą” (k – 243). W dniu 16 września 2013 r. w Sądzie Rejonowym złożona została opinia sporządzona przez dwóch biegłych psychiatrów, w której stwierdzono, że skazany nie ujawnia objawów choroby psychicznej, ani upośledzenia umysłowego, a jego zdolność do udziału w postępowaniu sądowym nie była i nie jest niczym zakłócona (k – 267). Opinia ta została zaliczona w poczet materiału dowodowego na rozprawie w dniu 10 grudnia 2013 r. (k – 318).
2. Po wniesieniu apelacji i przekazaniu akt sprawy Sądowi Okręgowemu w Ł., obrońca skazanego złożyła wniosek z dnia 3 czerwca 2014 r. o dopuszczenie dowodu z opinii sądowo – psychiatrycznej na okoliczność zdolności skazanego do uczestniczenia w procesie, dołączając do wniosku m.in. zaświadczenie lekarskie, w którym stwierdzono u skazanego epizod depresyjny umiarkowany, z objawami psychotycznymi, u osoby uzależnionej od substancji psychoaktywnych (k – 503). W sprawie złożono także dokumentację medyczną związaną z pobytem skazanego w szpitalu psychiatrycznym, z której wynika, że rozpoznano u niego uzależnienie mieszane (alkohol + narkotyki) – k 521. W opinii, która wpłynęła do Sądu Okręgowego w Ł. w dniu 11 grudnia 2014 r. biegli psychiatrzy stwierdzili, że skazany ujawnia zaburzenia psychotyczne w przebiegu uzależnienia mieszanego i w aktualnym stanie zdrowia nie może brać udziału w postępowaniu sądowym (k – 551).
3. Postanowieniem z dnia 20 maja 2015 r. Sąd Okręgowy w Ł. postanowił dopuścić dowód z opinii dwóch biegłych lekarzy psychiatrów „celem ustalenia i udzielenia

odpowiedzi, po uprzednim przebadaniu K.J. i zapoznaniu się z dokumentacją lekarską: - jaki jest aktualny stan zdrowia psychicznego oskarżonego ? – czy aktualny stan zdrowia psychicznego oskarżonego (...) pozwala na uczestniczenie w toczącym się postępowaniu?” (k – 586). W opinii z dnia 19 października 2015 r. (k – 617 – 618) biegli stwierdzili u skazanego uzależnienie mieszane z powikłaniami oraz cechy osobowości niedojrzałej i uznali, że w aktualnym stanie zdrowia psychicznego nie może brać udziału w postępowaniu sądowym.

4. Kolejne postanowienie dowodowe, zawierające analogiczną do poprzedniego tezę dowodową, wydane zostało w dniu 19 lutego 2016 r. (k – 631). Biegli, w opinii z dnia 23 czerwca 2016 r. (k – 644) stwierdzili u skazanego „występowanie choroby psychicznej – zespołu urojeniowego, prawdopodobnie w przebiegu używania SPA” i wskazali, że w celu dokonania pełniejszej oceny stanu psychicznego skazanego pod kątem zdolności do udziału w procesie konieczne jest poddanie go obserwacji sądowo – psychiatrycznej w warunkach szpitalnych. W konsekwencji wniosku biegłych Sąd Okręgowy, postanowieniem z dnia 31 sierpnia 2016 r. poddał skazanego obserwacji sądowo – psychiatrycznej w warunkach szpitalnych (k – 652).
5. W kopercie (k – 678) znajduje się historia choroby skazanego, w której wskazano jako rozpoznanie zasadnicze schizofrenię paranoidalną oraz rozpoznanie współistniejące – zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania spowodowane naprzemiennym przyjmowaniem środków psychoaktywnych. Po przeprowadzonej obserwacji biegli stwierdzili u skazanego „występowanie zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w związku z przyjmowaniem substancji psychoaktywnych, obecnie bez czynnych objawów psychotycznych”. Wskazali także, że stwierdzają „na podstawie wywiadu i dokumentacji medycznej rozpoznanie schizofrenii paranoidalnej od listopada 2015 r.” (k – 680); jak się wydaje wskazana data rozpoznania schizofrenii wynika z historii choroby skazanego z Poradni Zdrowia Psychicznego [...] (strona 31 i 43 opinii). W ocenie biegłych stan zdrowia skazanego nie jest przeciwskazaniem do uczestniczenia w dalszym postępowaniu sądowym.

6. Pismem z dnia 25 lipca 2017 r. obrońca skazanego zakwestionował przedstawioną wyżej opinię zarzucając, że jest ona niejasna, niepełna i wewnętrznie sprzeczna i wniósł o dopuszczenie dowodu z opinii uzupełniającej (k – 727 – 729). W toku rozprawy odwoławczej w dniu 28 lipca 2017 r. (k – 732) Sąd Okręgowy postanowił dopuścić dowód z uzupełniającej pisemnej opinii biegłych lekarzy psychiatrów i biegłej psycholog „zlecając biegłym zbadanie oskarżonego oraz wypowiedzenie się na następujące okoliczności:
- a. czy biegli są w stanie potwierdzić, bądź wykluczyć rozpoznanie u oskarżonego schizofrenii paranoidalnej oraz jaki jest aktualny stan zdrowia psychicznego oskarżonego;
 - b. czy w razie występowania u oskarżonego tej choroby brak jest przeciwwskazań do jego uczestnictwa w postępowaniu sądowym niezależnie od nasileń czy też remisji wskazanej choroby;
 - c. czy rozpoznanie choroby psychicznej w postaci schizofrenii paranoidalnej ma wpływ na wnioski opinii psychiatrycznej z dnia 29 sierpnia 2013 r. (k.267) w zakresie poczytalności oskarżonego, w szczególności czy choroba ta miała wpływ na zdolność rozpoznania znaczenia zarzucanego mu czynu i pokierowania swoim postępowaniem, a jeśli tak to w jaki sposób (...).”
7. W opinii uzupełniającej z dnia 22 listopada 2017 r. (k – 746) biegli stwierdzili:
1. „U opiniowanego (...) podtrzymujemy rozpoznanie schizofrenii paranoidalnej i uzależnienie od substancji psychoaktywnych.
 2. W obecnym stanie psychicznym badanego nie widzimy przeciwwskazań psychiatrycznych do brania przez niego udziału w toczącym się postępowaniu karnym – wskazana opieka prawna.
 3. Rozpoznanie schizofrenii nie wpływa na wnioski z protokołu badania lekarskiego przeprowadzonego w dniu 29 sierpnia 2013 r. w zakresie poczytalności oskarżonego – była ona wystawiona w okresie przed rozpoczęciem leczenia psychiatrycznego i przed rozwinięciem się objawów choroby psychicznej”.
8. W dniu 6 grudnia 2017 r. do Sądu Okręgowego w Ł. wpłynął wniosek, w którym obrońca skazanego „wobec rozpoznania u K.J. schizofrenii paranoidalnej” wniosła o „dopuszczenie dowodu z uzupełniającej opinii biegłych psychiatrów celem wypowiedzenia się czy z powodu zakłóceń czynności psychicznych

wywołanych chorobą psychiczną mógł w czasie czynu tj. dnia 28.09.2012 r. w Ł. rozpoznać znaczenie czynu lub pokierować swoim postępowaniem”. Podczas rozprawy odwoławczej w dniu 21 lutego 2018 r., zakończonej wydaniem zaskarżonego kasacją wyroku, zaliczono w poczet materiału dowodowego zgromadzone w postępowaniu odwoławczym historie choroby skazanego oraz opinie sądowo – psychiatryczne. W protokole rozprawy (k – 770 – 772) nie ujawniono wniosku obrońcy z k – 754; w aktach sprawy, w tym we wskazanym protokole rozprawy odwoławczej, brak jest postanowienia dowodowego dotyczącego tego wniosku.

9. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Okręgowy stwierdził, że „dał wiarę opiniom psychiatrycznym i psychologicznym wydawanym na etapie postępowania odwoławczego. Zostały one wydane po zapoznaniu się przez biegłych z całością dokumentacji lekarskiej dotyczącej leczenia psychiatrycznego. Z opinii tych wynika, że u oskarżonego ujawniła się choroba psychiczna w postaci schizofrenii paranoidalnej, co miało miejsce dopiero po popełnieniu zarzucanego oskarżonemu przestępstwa. Okoliczność ta, jak wynika z uzupełnionej na polecenie Sądu Okręgowego opinii biegłych psychiatrów i biegłego psychologa, nie wpływała w żaden sposób na ocenę poczytalności oskarżonego w czasie popełnienia przypisanego mu czynu” (strona 5 uzasadnienia).

W świetle przywołanych okoliczność zasadność zarzutu obrazy art. 170 § 3 k.p.k. i art. 193 § 1 k.p.k. jawi się jako oczywista. Wiąże się to w pierwszej kolejności z zaniechaniem rozpoznania wniosku dowodowego obrońcy skazanego o dopuszczenie dowodu z uzupełniającej opinii sądowo – psychiatrycznej w celu wypowiedzenia się o poczytalności skazanego tempore criminis. Obowiązkiem Sądu było rozpoznanie wniosku i wydanie postanowienia o dopuszczeniu dowodu (art. 194 § 1 k.p.k.) albo postanowienia o oddaleniu wniosku dowodowego (art. 170 § 3 k.p.k. w zw. z art. 193 § 1 k.p.k.). Samo zaniechanie rozpoznania wniosku i wydania w związku z tym stosownego orzeczenia stanowi rażące naruszenie prawa procesowego. Nie jest to jednak wystarczające do stwierdzenia zasadności kasacji, ponieważ naruszenia prawa, poza rażącym charakterem, winno być oceniane z perspektywy istotnego wpływu na treść skazanego wyroku. W ocenie Sądu

Najwyższego, ustawowy wymóg, wynikający z art. 523 § 1 k.p.k. został spełniony. W toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji nie stwierdzono u skazanego istnienia choroby psychicznej. W fazie postępowania odwoławczego kolejne opinie sądowo – psychiatryczne udzielały odpowiedzi na pytanie o zdolność skazanego do brania udziału w postępowaniu sądowym. W żadnym z kolejnych postanowień dowodowych Sąd odwoławczy nie zlecał biegłym ponownej oceny poczytalności *tempore criminis*, choć miał w tej mierze wątpliwości, co wiązało się ze zdiagnozowaniem u skazanego schizofrenii paranoidalnej. Wątpliwości te w jaskrawy sposób wynikają z pkt c postanowienia z dnia 28 lipca 2017 r. (k – 732). Sąd nakazuje przecież biegłym wypowiedzenie się czy zdiagnozowanie choroby psychicznej ma wpływ na wnioski opinii sądowo – psychiatrycznej z dnia 29 sierpnia 2013 r. w zakresie poczytalności oskarżonego, w szczególności czy choroba ta miała wpływ na zdolność rozpoznania znaczenia zarzucanego mu czynu i pokierowania swoim postępowaniem. Opinia uzupełniająca odpowiada na przytoczone pytania jedynie częściowo. Stwierdza się w niej bowiem jedynie, że rozpoznanie schizofrenii nie wpływa na wnioski opinii z dnia 29 sierpnia 2013 r. w zakresie poczytalności oskarżonego, ponieważ była wystawiona w okresie przed rozpoczęciem leczenia psychiatrycznego i przed rozwinięciem się objawów choroby. Wywód ten oznacza jedynie tyle, że biegli opiniujący skazanego w postępowaniu przez Sądem pierwszej instancji nie popełnili błędu w zakresie oceny poczytalności skazanego, ponieważ objawy choroby (schizofrenii) nie były jeszcze rozwinięte, a skazany był w okresie przed rozpoczęciem leczenia psychiatrycznego. W cytowanej opinii nie ma natomiast jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy w chwili popełnienia czynu oskarżony chorował na schizofrenię paranoidalną (styl wypowiedzi biegłych zdaje się na to wskazywać) i czy choroba ta mogła mieć wpływ na jego poczytalność *tempore criminis*. Wątpliwości w tej mierze nie rozwiewa także argumentacja zawarta w uzasadnieniu zaskarżonego kasacją wyroku. Wywód Sądu wskazujący, że z opinii biegłych wynika, że choroba ujawniła się u skazanego dopiero po popełnieniu przez niego zarzucanego mu czynu, dotknięty jest sprzecznością. Skoro twierdzi się, że choroba ujawniła się dopiero po czynie, to logiczne jest, że istniała już wcześniej, tylko brak odpowiednich symptomów nie pozwalał na jej zdiagnozowanie. Koresponduje to zresztą z treścią

opinii znajdującej się na k – 680, z której wynika, że u skazanego zdiagnozowano schizofrenię paranoidalną od listopada 2015 r., nie podaje się w niej natomiast, od kiedy skazany na tę chorobę cierpi.

Poczynione rozważania uzasadniają przekonanie, że zaniechanie rozpoznania wniosku dowodowego obrońcy skazanego mogło mieć istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku, ponieważ kwestia ewentualnego wpływu zdiagnozowanej u skazanego w postępowaniu odwoławczym choroby psychicznej na ocenę jego poczytalności w chwili czynu nie została rozstrzygnięta, choć sam Sąd odwoławczy miał w tej mierze wątpliwości wyrażone w postanowieniu z dnia 28 lipca 2017 r.

Konsekwencją powyższych rozważań stała się konieczność uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu w Ł. do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. W toku tego postępowania Sąd rozpozna zgodnie z prawem wnioski dowodowy obrońcy skazanego oraz wniesione środki odwoławcze.